
УДК 94(477.43).084«1921–1929»

Ігор Дмитрович КОЦАН,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3839-9614>

НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ ПЕРЕВАНТАЖЕННЯ НЕВЛАСТИВИМИ ФУНКЦІЯМИ МІЛІЦІЇ ХАРКІВЩИНИ У 20-ТІ РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ

У 20-х роках одержали нормативне оформлення найважливіші напрямки адміністративної діяльності міліції: охорона порядку в громадських місцях, забезпечення паспортного режиму, здійснення безпеки дорожнього руху, боротьба з безпритульністю і правопорушеннями неповнолітніх. Загальна міліція відала обліком населення і з березня 1920 р. видавала у встановленому порядку паспорти, трудові книжки, посвідчення осіб, довідки і посвідки. У 1923 р. були анульовані паспорти й інші документи, що обмежувало право на вільне пересування по країні. Замість них органи міліції видавали посвідчення особи терміном на три роки. Таким чином, на початку 20-х рр. у діяльності міліції з'явився ще один напрямок - паспортна справа [1, с. 32].

Варто мати на увазі, що ні законодавство того часу, ні наука державного права не знали розподілу державних органів на представницькі і виконавчі в сучасному розумінні. Термін «виконавчий» означав підсобний, допоміжний орган. Що стосується міліції, то це можна проілюструвати на прикладі покладання на неї обов'язків по сприянню іншим державним органам [2, с. 74].

Так, наказом по радянській робітничо-селянській міліції Харківської губернії № 38 від 18 червня 1921 р. відповідно до постанови президії губвиконкому від 16 червня 1921 р. № 184 при Харківській губміліції з метою створення постійного чинного органу по спостереженню за санітарним станом усіх населених пунктів губернії був організований санітарно-адміністративний відділ із відповідним штатом, а також штрафний батальйон із числа порушників для санітарного очищення міста. Санітарно-адміністративний відділ при Губміліції являв собою апарат, що повинен був швидко і точно проводити в життя всі необхідні санітарні заходи, застосовуючи відповідний тиск з допомогою стройових чинів міліції [3, спр. 38-а, арк. 49].

28 лютого 1921 р. наказом по Харківській губміліції «до відома і належного виконання» оголошувалася копія телеграми Головніміліції УСРР. Крім слідчого й наряду міліції, на пожежі повинен бути представник командного складу міліції, в обов'язок якого входило з'ясування причин пожежі й організація затримання винних. Всі особи, що намагались перешкоджати міліції в здійсненні зазначених функцій, підлягали затриманню і передачі до слідчих органів [4, с. 87].

Намагаючись покласти на міліцію виконання тих або інших функцій, наркомат внутрішніх справ був змушений регулярно видавати накази, циркуляри з нагадуванням про те, які обов'язки повинні виконуватися міліцією, з додаванням переліку законів, підзаконних актів, що визначали ці обов'язки.

Неодноразово приймалися рішення про звільнення міліції від невластивих функцій, але протягом всього аналізованого періоду вона була просто перевантажена ними. За різними оцінками від 45 % до 50 % (а в ряді випадків до 80 %) усього обсягу проведеної роботи не стосувалось безпосередньо охорони громадського порядку, боротьби зі злочинністю, забезпечення громадської безпеки.

Доповідь начальника Харківської губміліції і розшуку Олійника 4 червня 1925 р. начальнику міліції і розшуку республіки свідчить про те, що з матеріалів, які надходили у губернське управління із місць, очевидно, що органи міліції і розшуку, особливо в селі, перевантажені невластивою їм роботою. Органи міліції змушені були приймати на себе низку обов'язків, що не мають прямого відношення до функцій міліції. З метою розвантаження органів міліції і розшуку від зайвої, а іноді і не властивої для них роботи начальник губміліції і розшуку просив клопотати перед відповідними центральними органами про зняття з міліції таких обов'язків:

1. Проведення дізнань по лісокражах, яких у середньому проходило через окррайони по 20-25 на місяць, а по округам по 200-250. Органам міліції припадало проводити дізнання на підставі отриманих від лісництв актів на порубників. Якщо в цих актах не були зазначені особи, що вчинили порушення, то міліція за вказівкою лісової стражі зобов'язана була робити обшуки у підозрюваних у порубці. По проведенню дізнання подібні справи направлялися по підсудності. Бажано поставити за обов'язок лісовій варті складати акти про порубки лісу вичерпного характеру, щоб по них для розбору справи не приходилося проводити дізнань, а акти спрямовувати безпосередньо по підсудності, минаючи органи міліції як передатну інстанцію.

2. Проведення дізнань по цивільних справах (цивільних позивах), яких у середньому проходило через окррайон біля 30 на місяць і винятково з доручення судових органів. Необхідно видати розпорядження, щоб усі судові органи ні в якому разі не поклали проведення дізнань на органи міліції, а у випадку потреби доручали це судовим слідчим.

3. Здійснення дізнань за статтями 103, 157, 172, 173, 174, 175 Кримінального кодексу, за якими проведення необов'язкове, але які виконувались за пропозиціями судових органів. Таких дізнань у середньому проходило через округ управління міліції по 100-120 на місяць і найчастіше за справами, що мали характер самоправності (ст. 103 КК). Бажано в подібних випадках, якщо потрібне проведення дізнання, проводити його винятково через нарслідчих і не відривати органи міліції від їх безпосередньої роботи по боротьбі зі злочинністю.

4. Заходи щодо виконавчих листів судових органів, яких у середньому проходило через окррайон міліції 30-35 на місяць. Ці функції необхідно покласти на сільради, а в містах - винятково на судових виконавців. За сприянням до органів міліції звертатися лише у випадках відмови платників від добровільного виконання судової постанови.

5. Вручення судових повісток, що у сільській місцевості здійснювалося через сільвиконавців, але на органи міліції покладалась відповідальність за своєчасне вручення їх за приналежністю. Бажано вручення повісток цілком покласти на сільради, що повинні це виконувати через підпорядкованих їм сільвиконавців.

6. Видачу різноманітних довідок, наприклад: про утриманців, про майновий стан, про народження і т.д. покласти на сільради, а в містах - на домоуправління. За міліцією залишити тільки видачу довідок про втрату документів, утримання під вартою, про стан під судом і слідством.

7. Стягнення штрафів за безквитковий проїзд на залізницях, а також митної пені. Без усяких збитків для справи можна передати виконання цих функцій сільрадам, залишивши за міліцією лише ті, коли винні відмовляються від добровільної сплати.

8. Дрібні судові стягнення до 10 рублів теж можна покласти на сільради.

9. Виклики громадян до органів ДПУ, яких у середньому бувало в окррайонах біля 2-3 щодня, покласти на сільради, а в містах - на домоуправління [5, с. 69-70].

В збірнику «Чинні розпорядження по міліції», виданому в 1928 р., обов'язки міліції виділені в окремий розділ, що займає 67 сторінок. Лише певна частина стосується виконання прямих обов'язків міліції, а деякі з них направлені на сприяння іншим відомствам і наркоматам на збиток головній меті – охороні громадського порядку. Міліція повинна була сприяти органам «усіх відомств при проведенні останніми в життя покладених на них обов'язків». Обов'язок міліції

сприяти всім відомствам відбивав слабкість державного апарату, зберігання місницьких тенденцій, був свідченням прийомів державного управління, властивих «військовому комунізму», коли основне значення приділялося примусовим методам. У такий спосіб здійснювалося те державне регулювання непу, що дозволяло не випускати розвиток капіталістичних відносин із відомих рамок і забезпечувати незмінність політичної системи.

Список бібліографічних посилань

1. Історія органів внутрішніх справ. Частина II: XX століття : навч. матеріали до спецкурсу / за ред. Л. О. Зайцева. Харків : Ун-т внутр. справ, 1999. 154 с.
2. Курило С. Г. Жизни своей не щадя. Из истории милиции Харьковщины. Харьков : Прапор, 1987. 295 с.
3. Державний архів Харківської області (ДАХО). ф. Р-563, оп. 1.
4. Коцан І. Д. Міліція Харківщини у 1917–1930 рр. : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2003. 190 с.
5. Фролов Ю. А. Организационно-правовые преобразования системы учреждений и органов, исполняющих наказание, в Украинской ССР : учеб. пособие. Киев, 1984. 100 с.

Одержано 28.02.2019